

Latina pro historiky umění 20. lekce

- Číslovky - opakování
- Letopočty, chronogramy

Číslovky-přehled

Dvě poslední číslovky v desítce se tvoří odčítáním od příští desítky

Např. **duodēquadrāgintā** – 38; **ūndēquadrāgintā** -39, duodeoctoginta-78, undenonaginta-89

Např.

58	→	dva ze šedesáti	→	duodesexaginta
69	→	jeden ze sedmdesáti	→	undeseptuaginta
48	→	dva z padesáti	→	duodequinqaginta
79	→	jeden z osmdesáti	→	undeoctoginta

Ostatní skládáním duo et saxāgintā – 62 nebo saxāgintā duo -62, tres et quadraginta -43 nebo quadraginta tres - 43

Číslovky-přehled

Postavení počítaného předmětu

Čeština – u číslovek 1 až 4 v nominativu sg. a pl. – jedna žena, tři hrady
od číslovky 5 je v genitivu pl.- šest žen, sedm mužů

X

Latina – u číslovky 1 v **nom. sg.** – una femina, unum animale
od číslovky 2 dále je v **nom. pl.** - sex feminae, tria castra

Číslovky-přehled

Základní číslovky fungují jako adjektiva (kromě výrazu mille – 1000)

➔ jsou ve stejném pádu jako počítaný předmět ➔

Např.

Vidím dvě ženy – Video duas feminas / *Vidím deset žen* – Video decem feminas

Vyprávím o dvou ženách – Narro de duabus feminis / *Vyprávím o deseti ženách*

– Narro de decem feminis

Pozor! 1000 v singuláru má pád vyžadovaný větou ➔ 1000 v plurálu

gen. pl. *Dva tisíce ptáků přiletělo* – Duo milia avium advolaverunt.

Číslovky-procvičování

Vyberte z nabídky správnou číslovku.

1. **XXXIX**

triginta et novem
undequadraginta
undetriginta

5. **XXIV**

duodequattuor
quattuor et viginti
viginti et undequinque

9. **LXXIV**

nonaginta quattuor
octo et quinquaginta
quattuor et septuaginta

2. **XVII**

decem et septem
quadraginta
septendecim

6. **XLII**

quadraginta duo
quinquaginta duo
septuaginta

10. **XCVI**

nonaginta sex
quadraginta sex
sexaginta sex

3. **IX**

novem
undecim
viginti

7. **XIX**

undetriginta
undeviginti
viginti unus

4. **LXIII**

octo et quinquaginta
octoginta
sexaginta tres

8. **XLV**

quadraginta quinque
quindecim
quinquaginta quinque

Domácí příprava

Cvičení 18

Olomouc, m. č. Klášterní Hradisko, premonstrátská kanonie, kaple sv. Štěpána Deska z měděného plechu pocházející z mauzolea knížecích zakladatelů kláštera.

1/ a) Podle zásad transkripce latinských nápisů přepište nápisovou desku.

b) Pokuste se porozumět smyslu zápisu a přeložte ho do češtiny.

2/ Vypište a přeložte z textu všechny číslovky, římské číslice slovně rozepište v příslušném pádu.

3/ Přeložte do latiny

a) Dvacet pět žen

b) O sedmi hradech

c) Ve třicátém šestém roce

d) Chválím jednu dívku.

e) Před dvěma bránami

f) Darovali jsme knihy dvaceti osmi žákům

g) Bez třech tisíc vojáků

h) Po dvanácti měsících

ch) Po patnácti letech

Domácí příprava

Cvičení 18

Olomouc, m. č. Klášterní Hradisko, premonstrátská kanonie, kaple sv. Štěpána. Deska z měděného plechu pocházející z mauzolea knížecích zakladatelů kláštera.

1/ a) Podle zásad transkripce latinských nápisů přepište nápisovou desku.

SEX OMNINO. / GRANDIUM ANIMARUM
LOCULUS ISTE / RECONDIT EXUVIAS / IV.
[QUATTUOR] MARCHIO:(NUM) MORAV:(IAE)
ET MON(ASTE)RIJ GRAD:(ICENSIS)
FUNDATORUM / OTTONIS I.[PRIMI]
EUPHEMIAE CONJUGIS / OTTONIS III.[TERTII]
ET DURANAE CONJUGIS / DUORUM
PRAESULUM / IOANNIS EPISC:(OPI)
OLOM:(UCENSIS) ROBERTI ABB:(ATIS)
GRAD:(ICENSIS) / QVEM GRATVS PONI FECIT
BENEDICTVS / ABBAS GRADICENSIS / LIII.
[QUINQUAGESIMUS TERTIUS].

Domácí příprava

b) Pokuste se porozumět smyslu zápisu a přeložte ho do češtiny.

Pro překlad skládáme: Loculus iste recondit exuvias sex omnino grandium animarum: quattuor fundatorum Gradicensis monasterii et Marchionum Moraviae: Ottonis Primi, conjugis [ejus] Euphaemiae, Ottonis tertii et conjugis [ejus] Duranae, duorum praesulum: Olomucensis episcopi Ioannis et Gradicensis abbatis Roberti. [Loculus], quem gratus fecit poni quinquagesimus tertius abbas Gradicensis Benedictus.

Překlad: *Na tomto místě jsou uloženy ostatky šesti velmi významných osobností, čtyř zakladatelů hradiského kláštera a moravských markrabat Oty I., jeho manželky Eufemie, Oty III. a jeho ženy Durancie, [dále] dvou prelátů, olomouckého biskupa Jana a hradiského opata Roberta. [Toto místo] nechal z vděčnosti vystavět 53. hradiský opat Benedikt [Bönisch].*

Domácí příprava

b) Deska z měděného plechu původně patřila k mauzoleu knížecích zakladatelů kláštera Hradisko u Olomouce (údělných knížat Oty I. Sličného a Oty III. Dětleba a jejich manželek), dále olomouckého biskupa Jana (1151–57) a hradiského opata Roberta (1240–50?); to se nacházelo v někdejší kapli sv. Kříže v přízemí staré věže (záp. křídlo prelatury). Podle Gr. Wolného byly r. 1800 ostatky přeneseny na nynější místo do kaple sv. Štěpána.

2/ Vypište a přeložte z textu všechny číslovky, římské číslice slovně rozepište v příslušném pádu.

sex		<i>šest</i>
IV.	quattuor	<i>čtyř</i>
I.	primi	<i>prvního</i>
III.	tertii	<i>třetího</i>
duorum		<i>dvou</i>
LIII.	quingagesimus tertius	<i>padesátý třetí</i>

Domácí příprava

3/ Přeložte do latiny

a) Dvacet pět žen

quinque et viginti feminae / viginti quinque feminae

b) O sedmi hradech

de septem castris

c) Ve třicátém šestém roce

in anno tricesimo sexto

d) Chválím jednu dívku.

Puellam unam laudo.

e) Před dvěma bránami

ante duas portas

f) Darovali jsme knihy dvaceti osmi žákům.

Libros duodeviginti discipulis donavimus.

g) Bez třech tisíc vojáků

sine tribus milibus militum

h) Po dvanácti měsících

post duodecim menses

ch) Po patnácti letech

post quindecim annos

Pravidla tvorby římských čísel

- Římská čísla se zapisují kombinací znaků **I, V, X, L, C, D, M**.
- Římská čísla se skládají psaním **od znaků pro nejvyšší hodnoty k nejnižším** (MDL = 1550). Většinou se kombinují **nejvýše 3 stejné římské číslice** (XXX = 30, III = 3). Někdy mohou být kombinovány i čtyři stejné římské číslice (IIII = 4 bylo běžné na starých slunečních hodinách).
- **Menší římská číslice před větší znamená odečet** (IV = 4). Takto se odečítá jen jediná římská číslice (jen zcela ojediněle dvě stejné číslice: IIX = 8).
- **Pro odčítání** se používají pouze římské číslice **I, X, C**; v matematickém kontextu zcela výjimečně také M. Nikdy nebyly používány římské číslice V, L, D (správně: XC = LXXX = 90, MCM = 1900; nesprávně: VC = 95).
- Číslice **I se pro odečítání většinou užívá jen před V, X**. Není tedy správně MIM pro 1999 (lépe je MCMXCVIII nebo MCMXCIX).

Vznik římských čísel

I

Římská čísla vznikla přirozenou cestou. Římané počítali na prstech. Čísla jako 1, 2 a 3 a jím odpovídající znaky I, II a III graficky vyjadřují jednotlivé prsty.

V a X

Také tato dvě římská čísla mají svůj původ v lidské ruce:

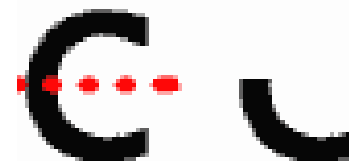
Římská číslice V (5) je vyjádřením dlaně s pěti prsty

Římská číslice X (10) jsou dvě dlaně u sebe (10 prstů)

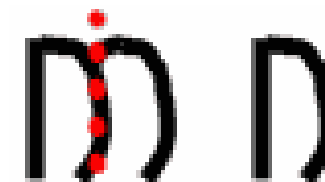
L a C

Latinsky sto je *centum*. Odtud C. Padesát je polovina ze stovky. L tedy vzniklo "rozpůlením" znaku pro 100 (C)

D a M

Tisíc je latinsky *mille* (odtud M pro 1000). Znak D pro 500 vznikl grafickým "půlením" znaku M, tentokrát svisle.

Letopočty, chronogramy

V latinských textech a nápisech se letopočty nejčastěji vyjadřují **kombinací znaků pro jednotlivé římské číslice**: **I** = ūnus, a, um (jedna); **V** = quīnque (pět); **X** = decem (deset); **L** = quīnquāgintā (padesát); **C** = centum (sto); **D** = quīngentī (pět set), **M** = mīlle (tisíc)

Např. RUPTA FULGURIS INCENDIO **A[NNO] MDCCCIII** IUSSU RUDOLPHI CAES[AREI] PRINC[IPIS] ET ARCHID[IACONI] AUST[RIAE] REG[N]I PRIN[CIPIS] HUNC ET BOH[EMIAE] S[ERENISSIMI] R[EVERENDISSIMI] E[XCELSISSIMI] CARD[INALIS] ARCHIEP[ISCOPI] OLOM[UCENSIS] ET ARTE FRIDERICI SELTENHOFER REFUSA VIENNAE **A[NNO] D[OMINI] MDCCCXXIII**-nápis na zvonu v kostele sv. Václava v Olomouci

Často, zejména ve středověku, se používá slovního vyjádření, kde se **užívá řadové číslovky v ablativu**

Např. o en † ego o campana o nvnqv[a]m o pronvncito o vana † ignem † vel † fectvm [sc. tectvm]† bellvm † avt † finvs[sc. fvmvs?] † honestvm † aev[vm] † in † honore[m] † s[ancti] † francisci o **anno** o **domini** o **millesimo** o **cccc** o **primo** [fvsa] –(mīllēsīmō quīngentēsīmō prīmō)-nápis na cimbálu olomoucké radnice

Letopočty, chronogramy

Dalším způsobem datování je využití **chronogramu** - latinského nápisu, kde **všechna písmena**, která označují **latinské číslice** dávají **v součtu letopočet** vztahující se k osobě, věci nebo události, k níž se nápis váže.

Např.

ANNO / DESAEVIENTE LIBITINA / PESTIFERA OLOMVCENSES

(500+5+1+50+1+1+1+1+50+1000+5+100=1715); v době, kdy v Olomouci řádil mor. – nápis na cimbálu poutního kostela na Svatém Kopečku u Olomouce

Domácí příprava

Cvičení 19

1/ Přeložte z latiny do češtiny

- a) Sescentās fēminās et decem puerōs vidistis.
- b) Monastērium splendidum ā duobus sacerdotibus eminenter ornātum est.
- c) Magister bonus et sapiens duodēvīgintī puellās vidit et sapienter laudavit.

2/ Přeložte z češtiny do latiny (používejte perfektum)

- a) Biskup daroval padesáti zbožným farářům dvě stě velkých obrazů.
- b) V roce 1598 (rozepište slovně) přilétly tři tisíce krásných ptáků.
- c) Dvacátý pátý opat kláštera sv. Jana Křtitele vlastnil velkou knihovnu s třemi sty knihami.

Domácí příprava

Cvičení 19

https://www.onlinecviceni.cz/exc/pub_list_exc.php?id=3018&action=show#selid

3/ Zapište letopočty římskými číslicemi

1828

1752

1948

1918

2011

1492

1620

1848

4/ Zapište letopočty arabskými číslicemi

MDCXC

MCMLVIII

MDXLVI

MCMXXVII

MCDXX

MDCCLXVI

MDCCLXXIV

MMI